

Джангабулова А.К.¹, Жатқанбаева А.Е.², Ережепқызы Р.³

¹з.ғ.к., доцент м.а., e-mail: Arailym.Dzhangabulova@kaznu.kz

²з.ғ.д., профессор, e-mail: Ayzhan.Zhatkanbaeva@kaznu.kz

³аға оқытушы, e-mail: roze0979@mail.ru

әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Қазақстан, Алматы қ.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА
СУ ҚАУІПСІЗДІГІН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУДІҢ ТЕТІКТЕРІ**

Су қауіпсіздігін қамтамасыз ету көптеген елдердегі басымдықтардың бірі болып табылады, әлемдегі жер асты су ресурстарын қоса алғанда, сұраныс пен шектеулі су ресурстары ерекше назар аударуды талап етеді. Климаттың өзгеруі, су тасқыны мен құрғақшылық сияқты төтенше гидрологиялық оқиғалармен байланысты қауіптерді басқару, сонымен қатар суды пайдаланушыларды сумен қамтамасыз етудің сенімділігін жоғарылату мәселелерінің өзектілігін арттырады.

Мақалада қазіргі су қауіпсіздігінің түсінігі мен Қазақстан Республикасында су қауіпсіздігін қамтамасыз етудің құқықтық тетіктері қарастырылған.

Мақаланың әдістемелік негізін салыстырмалы-құқықтық әдіс, формальді логика әдісі, жүйелеу құрылымдық талдау әдісі, ғылыми абстракция, салыстыру мен ұқсастық, құқықтық процестердің дамуы барысындағы объективті мен субъективтінің бірлігі, сараптамалық бағалау, зерттеу құжаттары мен материалдарын талдау мен зерттеу әдістері құрады.

Мақалада мемлекеттік су саясатының негізгі бағыттары айқындалады және оны жүзеге асыру жөніндегі шаралар ұсынылады.

Түйін сөздер: су ресурстары, су қауіпсіздігі, құқықтық реттеу, құқықтық қамтамасыз ету.

Jangabulova A.¹, Zhatkanbaeva A.², Erezhepkyzy R.³

¹candidate of juridical science, Associate Professor, e-mail: Arailym.Dzhangabulova@kaznu.kz

²doctor of law, Professor, e-mail: Ayzhan.Zhatkanbaeva@kaznu.kz

³Senior lecturer, e-mail: roze0979@mail.ru

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan,

**Mechanisms of legal regulation
of water security in the Republic of Kazakhstan**

Ensuring water security is a priority issue in many countries, demand and limited water resources, including groundwater resources in the world, require special attention. Changing of climate, management of the risks associated with extreme hydrological events, floods and droughts, also increases the urgency of ensuring water security.

The article the concept of water security and legal mechanisms of water security in the Republic of Kazakhstan are considered.

The methodological basis of the article is represented by the comparative legal method, formal logical, systematic structural analysis, scientific abstraction, the unity of objective and subjective in the development of legal processes, expert evaluation, analysis of documents and materials.

The article reveals the main directions of water policy of the state, and proposes measures to form the system to ensure its implementation.

Key words: water resources, water security, legal regulation, legal support.

Джангабулова А.К.¹, Жатқанбаева А.Е.², Ережепқызы Р.³

¹к.ю.н., и.о. доцента, e-mail: Aarilym.Dzhangabulova@kaznu.kz

²д.ю.н., профессор, e-mail: Ayzhan.Zhatkanbaeva@kaznu.kz

³старший преподаватель, e-mail: roze0979@mail.ru

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Казахстан, г. Алматы

Механизмы правового регулирования водной безопасности в Республике Казахстан

Обеспечение водной безопасности является одной из первоочередных задач во многих странах, спрос и ограниченные водные ресурсы, включая подземные водные ресурсы в мире, требуют особого внимания. Изменение климата, управление рисками, связанными с экстремальными гидрологическими событиями, наводнения и засухи, также повышают актуальность обеспечения водной безопасности.

В статье рассмотрены понятие водной безопасности и правовые механизмы обеспечения водной безопасности в Республике Казахстан.

Методологическую основу статьи составили сравнительно-правовой метод, формально-логический, системно-структурный анализ, научная абстракция, единство объективного и субъективного в процессе развития правовых процессов, экспертной оценки, анализ документов и материалов.

В статье раскрываются основные направления водной политики государства и предлагаются меры по формированию системы обеспечения ее реализации.

Ключевые слова: водные ресурсы, водная безопасность, правовое регулирование, правовое обеспечение.

Кіріспе

Су ресурстарына қолжетімділікті арттыру және көптеген су мәселелерін шешу мақсатында су ресурстарының табиғи режимін өзгерту қолайсыз жағдайларды тудырады.

Су ресурстарының шектеулілігі жағдайында және су ресурстарының осалдығы жағдайында Қазақстан Республикасының су қауіпсіздігі мәселесі ұлттық қауіпсіздіктің құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады. Өйткені тұрғын су адам өмірі мен қызметіне қажет маңызды табиғи ресурс болып табылады. Екінші жағынан, су табиғаттың ажырамас бөлігі және қоршаған ортаның негізгі компоненті болып табылады. Сонымен қатар, су табиғи апат бола алатын табиғи құбылыс та бола алады. Бұл қоғамның су ортасымен өзара әрекеттесуін қиындатады, ол Қазақстанның әртүрлі өңірлері үшін көптеген ерекшеліктерге ие және қоғамның дамуы мен климаттық жағдайлардың өзгеруіне байланысты айтарлықтай өзгерістерге ұшырайды.

Су дамудың барлық аспектілеріне әсер етеді. Ол экономикалық өсуді ынталандырады, салауатты экожүйелерді қолдайды және өмір үшін маңызды. Алайда, бұл маңызды ресурс зиянды және пайдалы болуы мүмкін. Су тасқыны, дауыл мен құрғақшылық сияқты судың қауіп-қатері 10 табиғи апаттың 9-ына жауапты. Климаттың өзгеруі осы қауіпті арттырады және одан әрі су тапшылығын одан

әрі ушықтырады (Global Water Security & Sanitation Partnership).

Елді сумен қамтамасыз ету саласындағы негізгі мәселелер болып климаттың жаһандық және аймақтық өзгеруі, мемлекетаралық су қатынастарындағы келіспеушілік, су қалдықтарының технологияларын пайдалану және суды реттеу және суды таратудың техникалық құралдарының жетілдірілмеуі табылады. Су қауіп-қатерлерінің үдеуі мемлекетаралық су шиеленістерінің көбеюі, экологиялық тұрақсыздықтың жаңа көздерінің пайда болуы, әлеуметтік-экономикалық даму бағдарламаларының бұзылуы салдарынан болуы мүмкін.

Соңғы 60 жылда жер шарында ауыз суды пайдалану 8 есе өсті. Осы жүзжылдықтың ортасына қарай көптеген елдер суды сырттан алдыруға мәжбүр болады. Су – барынша шектеулі ресурс және оның көздерін иелену үшін күрес жер бетіндегі шиеленіс пен жанжалдар себептерінің бірі ретінде, қазірдің өзінде геосаясаттың аса маңызды факторына айналып отыр («Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, Ақорда, 2012 жыл).

Сумен қамтамасыз ету проблемасы біздің елімізде де өткір болып отыр. Бізге сапалы ауыз су жетіспейді. Бірқатар өңірлер оның зардабын қатты тартуда.

Бұл проблеманың геосаяси астары да жоқ емес. Қазірдің өзінде біз трансшекаралық өзендердің су ресурстарын пайдалануда бірқатар мәселелермен бетпе-бет келдік. Аталған мәселенің күрделілігіне карамастан, біз оны саясаттандыруға жол бермеуге тиіспіз («Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, Ақорда, 2012 жыл).

Республикада тұщы су тапшылығын жоюдың екі жолын ұсынуға болады: су ресурстарына салмақты төмендету және тұщы су ресурстарын ұлғайту. Бірінші жол, суды қажет ететін өндірістердің қарқынын төмендету және өнеркәсіпте, ауыл шаруашылығында және коммуналдық шаруашылықта тұщы суды тұтынуды азайту үшін заманауи технологияларды қолдануды көздейді. Екінші тәсіл – пайдалануға арналған су ресурстарын өзен ағынының ұзақ мерзімді және маусымдық реттелуі арқылы ұлғайту, жерасты тұщы су қорларын пайдалану, тұзды суды тұщыландыру, аумақтық, соның ішінде су ресурстарын су ресурстарын трансшекаралық қайта бөлуді жүзеге асыру (Мальковский И., 2018).

Қазақстандағы су ресурстарының негізгі көлемін жерүсті сулары орташа жылдық 100,5 км³ көлемінде қамтамасыз етеді. Оның ішінде 56 %-ы жергілікті, ал қалған 44 %-ы Қытайдан, Өзбекстаннан, Ресей мен Қырғызстаннан келетін трансшекаралық өзендер ағысы есебінен қалыптасады (Қазақстан Республикасының агро-өнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 – 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 12 шілдедегі № 423 қаулысы).

Негізгі бөлім

Су қауіпсіздігін экожүйелер мен адам денсаулығын қорғау, әлеуметтік-экономикалық даму, сонымен қатар су қауіптері (су тасқыны, көшкін және шөгуін) мен құрғақшылықтан адам өмірі мен мүлкін қорғауды қамтамасыз ету үшін қажетті су мөлшеріне қол жетімділікті қамтамасыз ету мүмкіндігі ретінде анықтауға болады. Демек, су қауіпсіздігі тұрақты даму қағидаларына негізделген және қоғамның әл-ауқаты үшін маңызды болып табылады су пайдалануға байланысты тұрмыстық қажеттіліктері үшін, азық-түлік, шаруашылық қызметке қажет жеткілікті мөлшер мен сапада

сумен үздіксіз қамтамасыз етуге кепілдік беруді білдіреді.

Су қауіпсіздігіне қауіп төндіретін бірнеше факторларға мыналар жатады:

- демографиялық және экономикалық өсу, оның ішінде урбанизация және жерді пайдаланудың өзгеруі;
- кейбір дамушы елдерде су инфрақұрылымының жетіспеушілігі;
- су ресурстарын ұтымсыз пайдалану көбінесе дамудың нақты мақсаттарына байланысты емес;
- су ресурстарын ұтымсыз пайдалану;
- климаттың өзгеруі.

Әлемде жер асты су ресурстарын қоса алғанда, шектеулі су ресурстарына сұраныс пен бәсекелестіктің өсуі су қауіпсіздігі мәселесіне ерекше назар аударуды қажет етеді. Климаттың өзгеруі, мысалы, су тасқыны мен құрғақшылық сияқты төтенше гидрологиялық оқиғалармен байланысты қауіптерді басқару, сонымен қатар суды пайдаланушыларды сумен қамтамасыз етудің сенімділігін жоғарылату мәселелерінің өзектілігін арттырады.

Су қауіпсіздігі суға қол жетімділік пен суға сұраныстың арасындағы теңгерімге айтарлықтай тәуелді, бұл уақыттың өзгеруіне және суды ұтымсыз пайдалануға жол бермеуге мүмкіндік береді. Жаңартылмайтын су ресурстарының сарқылуы немесе судың сапасының нашарлауы, климаттың өзгеруі немесе әртүрлі антропогендік қызмет түрлерінің салдарынан судың қол жетімділігі төмендеуі мүмкін.

Экономика салаларының сумен қамтамасыз ету 85% жер үсті суларының есебінен, қалғандары жер асты, теңіз және ағынды сулары есебінен қамтамасыз етіледі. Ауыл шаруашылығы қажеттіліктеріне тұтынылған судың 80-90% дейін пайдаланылады.

ҚР-дың географиялық орналасуына байланысты оның 8 өзен бассейнінің 7-еуінің ағыны көршілес мемлекеттерде (ҚХР, Орталық Азия елдері, Ресей) қалыптасады және трансшекаралық сипатқа ие.

Су қорының 44 %-ы сыртқы көздер есебінен толығынын ескерсек, су қауіпсіздігі тұрғысынан ҚР трансшекаралық ынтымақтас-тығы мәселесі өте маңызды болып табылады және стратегиялық әрі кешенді тәсілдемені қажет етеді.

Осыған байланысты, су ресурстарын басқарудың ішкі мәселелерін шешумен қатар, ҚХР-мен, Ресеймен, Қырғызстанмен, Тәжікстанмен және Өзбекстанмен трансшекаралық өзендерді

пайдалану, қорғау және олардың суын бөлу саласында, сондай-ақ БҰҰ жүйесі ұйымдарымен және басқа да халықаралық ұйымдармен және елдермен су ресурстарын басқару, су үнемдеу және су заңнамасы, озық технологияларды тарту және енгізу тәжірибесімен алмасу саласында тиімді өзара іс-қимыл жүргізу аса маңызды болып табылады (Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 12 шілдедегі № 423 қаулысы).

Сумен қамтамасыз етуді қосымша су ресурстарын игеру арқылы арттыруға болады. Су сұранысын басқару су қауіпсіздігінің ажырамас бөлігі болып табылады. Қазіргі уақытта су ресурстарын интеграцияланған басқару әдісі бүкіл әлемде ендіріліп жатыр, ол шектеулі әлемдік су ресурстарын теңдей, тұрақты даму және басқару, сондай-ақ өзара қайшы талаптарды қанағаттандыру бағытындағы келесі қадам ретінде саналады. Кейбір елдер мен аймақтар су тапшылығынан өз су ресурстарын толығымен игеру салдарынан экологиялық қауіпсіздік шектерінен шығып, өзендердің сарқылуына алып келеді. Сумен қамсыздандыруды арттыру үшін дәстүрлі емес әдістері пайдалану, яғни суды қайта пайдалану, тұщыту және шағын ауқымда жер үсті су ағысын жинау және сақтау жатады.

Көптеген өңірлерде сұранысты басқару тұрақты даму үшін тиімді тек бір ғана шешім ретінде ұсынылады.

Сұранысты басқару міндеті деп су ресурстарына неғұрлым ұтымды және үнемді түрде пайдалануға қол жеткізу үшін суға жасалатын қарым-қатынас сипатына және суды тұтыну құрылымына әсер етуді айтамыз. Бұған көбінесе экономикалық, техникалық және әкімшілік шаралардың жиынтығымен қол жеткізуге ұмтылады, сонымен бірге бір мезгілде өте маңызды орын алатын мақсатты білім беру және әлеуметтік іс-шараларды жүзеге асыру арқылы қол жеткізуге тырысады.

Экономикалық шараларға баға беру және баға белгілеу тетіктері, сондай-ақ суды тұтынуды азайтуды ынталандырудың басқа амалдары кіреді.

Техникалық шаралар суды үнемдеумен, суды пайдалану тиімділігін ұлғайтумен және суды екінші қайтара пайдаланумен байланысты. Мұндай іс-шараларды қабылдау әлемнің су тапшылығы бар аудандарында салынған жаңа нысандарының өміршеңдігі мен әлеумет-

тік сұраныс талаптарына сәйкестігі үшін аса маңызды болып табылады. Сұранысты басқарумен қатар су қоймалары мен бөгеттер маңызды рөл атқаратын қазіргі және болашақ сумен жабдықтау инфрақұрылымын тиімді пайдалану, оның ішінде дамушы елдерде халық санының өсуі және климаттың өзгеруі салдарынан суды тұтынудың артуымен байланысты жаһандық проблемаларды шешуде түбегейлі маңызы бар.

Басқару, пайдалану және техникалық қызмет көрсету және сарқынды суларды тазартуды ұйымдастыру мәселелері болашақта қажетті судың деңгейіне қол жеткізудің негізі болып табылады.

Жоғарғы деңгейдегі саясаткерлердің қазіргі бар және қайта пайда болып жатқан қатерлерге назарын аудару, су қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған шешімдерді іздеуге және стратегияларды әзірлеуге жәрдемдесу мақсатында өзара және ЮНЕСКО, ФАО, Ғаламдық Су Өріптестігі және Дүниежүзілік су кеңесі секілді басқа халықаралық ұйымдармен іс-қимыл жасасу арқылы су мәселесі бойынша ынтымақтастықты нығайтудың өзекті қажеттілігі туып тұр.

2018 жылдың 18-23 наурызында Бразилияда «Суды бөлісу» («Sharing Water») тақырыбында VIII Дүниежүзілік су форумы (World Water Forum) өтті.

Дүниежүзілік су форумы Дүниежүзілік су кеңесі (World Water Council) қабылдаушы үкіметпен тығыз қарым-қатынаста үш жыл сайын өткізетін әлемдегі ең ірі су саласындағы іс-шарасы болып саналады. Форумның миссиясы төрт негізгі мақсатқа қол жеткізуге бағытталған: су проблемаларының рөлін саяси күн тәртібіне көтеру; XXI ғасырдағы халықаралық су проблемаларын шешу бойынша пікірталастарды тереңдетуге жәрдемдесу; нақты ұсыныстарды тұжырымдау және су проблемаларының маңыздылығына және саяси міндеттемелерді қалыптастыруға жалпыға бірдей назар аудару. Дүниежүзілік су форумы Дүниежүзілік су кеңесі ұйымдастырған сумен байланысты әлемдегі ең ірі шара болып табылады. Оның мақсаты болып «біліктілікті арттыру, суды экологиялық тұрғыдан тұрақты түрде және Жердегі өмір мүдделеріне сәйкес сақтаудың, қорғаудың, дамытудың, жоспарлаудың, басқарудың және пайдаланудың барлық түрлерінде тиімді пайдалануды қамтамасыз ету үшін саяси мәселелер бойынша міндеттемелерді қалыптастыру және бас-тамалышылықты ынталандыру» табылады (8-й Всемирный водный форум, Бразилиа 2018 г.).

Форум барлық деңгейлер мен салалардағы қатысушыларды, оның ішінде саясаткерлерді, көп жақты ұйымдарды, ғылыми ұйымдарды, азаматтық қоғамды және жеке секторды біріктіреді. Уақыт өте келе Форумға қатысушылардың саны халықаралық қоғамдастықтар, форумның өткізілетін елдерден бірнеше жүзден он мыңға дейін өсті. Бұл динамиканың дамуы кезінде Кеңес сізді Форум жұмысына қосылуға және сумен байланысты қазіргі қиындықтарды жеңуде әлемдегі мүмкіндіктерді кеңейтуге шақырады.

Дүниежүзілік су кеңесі 50-ден астам елден тұратын 300-ден астам ұйымнан мыңдаған адамды құрайды. Олар бірге әртүрлі салаларды, облыстарды, білім салаларын және кеңейтілген тәжірибесі мен мүддесі бар кәсіптік салаларды біріктіретін бірегей желіні құрайды.

Бірлескен күш-жігер арқылы осы желінің мүшелері күн тәртібін су ресурстарына баса назар аударумен алға қояды. Олардың білімі, тәжірибесі және қатысуы әлемнің түрлі бөліктерінде пайда болатын судың күрделі мәселелерін шешуге мүмкіндік береді. Желі мүшелері сонымен қатар Кеңестің стратегиясын әзірлеуге және оның әртүрлі жұмыс органдарының жұмысына белсенді қатысып, бағдарламаларын қалыптастыруға көмектеседі (8-й Всемирный водный форум, Бразилиа 2018 г.).

Су ресурстарын тиімсіз бөлу, оларды кеңінен пайдалану және әр түрлі елдердің су тұтынуындағы теңгерімсіздік Орталық Азия аймағындағы су тапшылығының негізгі себептері болып табылады.

Су саласындағы қақтығыстардың пайда болуы мемлекеттер арасындағы халықаралық ынтымақтастықтың басқа салаларына әсер етеді.

Қақтығыстарды шешу су ресурстарын бөлісетін аймақтағы елдерінің экономикалық мүдделерінің теңгерімі негізінде ғана мүмкін. Олар су шаруашылығы нарығының заңнамасына және халықаралық құқық нормаларына сүйенуі тиіс.

Ұлттық су стратегияларын әзірлеу және бекіту және оның негізінде аймақтық су стратегиясын әзірлеу және қабылдау трансшекаралық су ресурстарын пайдалану саласындағы мемлекетаралық ынтымақтастықты едәуір жеңілдетеді және кейінгі аймақтық келісімдер үшін қажетті құқықтық базаны құрайды.

Мемлекетте қорғау, қамтамасыз ету, басқару, соның ішінде ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің арнайы тетігі бар.

Тетік тұтастай алғанда мемлекеттің ұлттық мүдделерін қамтамасыз етудің ұйымдастыру-

шылық, нормативтік, материалдық және барлық басқа жолдары мен құралдарын қамтитын кешенді түсінік болып табылады, олардың арасында ұлттық және мемлекеттік мүдделерге қауіп-қатерлерді жоюға немесе бейтараптандыруға көмектесетін мемлекеттік органдардың жүйесіне ерекше көңіл бөлінеді.

Тәуелсіздік жылдары ішінде Қазақстан сумен қамтамасыз ету мәселелерін шешу үшін көп іс-әрекеттер жасалынды. Бірқатар бағдарламалар қабылданды, олар «Ауыз су», «Ақ бұлақ», Қазақстан Республикасының Президентінің Жарлығымен бекітілген «Қазақстан Республикасының су ресурстарын басқару мемлекеттік бағдарламасы», сондай-ақ құқықтық құжаттар кешені, көршілес мемлекеттердің басшыларымен су бөлу кейбір мәселелері бойынша алдын ала келісімге қол жеткізді. Осы бағытта «Қазақстан-2050» Стратегиясында Қазақстан Республикасының Президентімен шаралар жоспары бекітілген. Жоспар бойынша 2020 жылы ауыз сумен қамтамасыз ету мәселесін шешу, 2040 жылы – ауыл шаруашылығында жер суару мәселесін шешу, ал 2050 жылы өмірдің барлық салаларында сумен қамтамасыз мәселесін шешу.

Су қауіпсіздігі мәселелері Мемлекеттік бағдарламаларды іске асыру тұрғысында қарастырылады. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2017 жылғы 13 наурыздағы № 113 қаулысымен 2017-2021 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың мемлекеттік бағдарламасы қабылданды. Ол «Қазақстан су шаруашылығы саласын басқару және шаруашылық функцияларын бөлу арқылы нарық қатынастарында негізін құрады. Су ресурстарын басқарудың бассейндік принципі енгізілді» (Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017-2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 12 шілдедегі № 423 қаулысы).

Су ресурстарын басқару саласында мыналар байқалуда:

1) мүдделі мемлекеттік органдардың түрлі функциялары арасында қажетті үйлестірудің, сондай-ақ инфрақұрылым объектілерін пайдалануды жүзеге асыратын ұйымдар, коммуналдық қызметтер, өнеркәсіптік кәсіпорындар, су пайдаланушылар тарапынан нормативтік талаптарды сақтау жүйесінде ашықтықтың, жеткілікті мониторинг пен бақылау жүйесінің жоқтығы;

2) су шаруашылығы инфрақұрылымы объектілерінде фрагменттелген меншіктің болуы және

инвестицияларға қатысты шешімдер қабылдау схемасының нақты болмауы су саласындағы іс-шараларды жоспарлау мен жобалау кезінде барлық салалар мүдделері ескерілген жүйелі және кешенді тәсілдеменің болмауына алып келуде;

3) барлық деңгейлерде инфрақұрылым объектілерін жеткілікті түгендемеу жоспарлау мен инвестициялау саласында шешімдер қабылдаудың тиісті негіздемелерінің болмауына, сондай-ақ су шаруашылығы объектілерінің тозуына байланысты пайда болатын сумен жабдықтау мен су ресурстарының сапасы саласындағы тәуекелдерді жете түсінбеуге алып келуде;

4) су ресурстарын басқару саласында қажетті дағдылары мен біліктілігі бар кадрлар, сондай-ақ инспекциялық қызметтерде персонал санының жеткіліксіздігі.

Суды пайдалану саласында бірқатар ішкі проблемаларды шешу су ресурстарын тиімді пайдалануды күшейту, ауыл шаруашылығын дамыту үшін суармалы суды қажетті және тұрақты ирригациялық суарумен қамтамасыз ету, мелиоративтік жағдайды жақсарту және суару инфрақұрылымын қалпына келтіру арқылы жоспарланып отыр.

Қорытынды

Судың қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін біз осал су жүйелерін қорғауымыз керек, су тасқыны мен құрғақшылық сияқты судың қаупін азайтуға, су функциялары мен қызметтеріне қол жеткізуді қорғап, су ресурстарын интеграцияланған және әділ түрде басқаруға тиіспіз (Water Security).

Су объектілерін пайдалану мен қорғау саласындағы мемлекеттік басқаруды жетілдірудің маңызды жолдарының бірі осы саладағы халықаралық ынтымақтастықты дамыту және кеңейту және трансшекаралық су объектілерін басқару, қолданыстағы келісім-

шарттарды және келісімдерді ескере отырып, бірқатар іс-шараларды жүзеге асыру болып табылады.

Ол өз кезегінде трансшекаралық су объектілерін пайдалану және қорғау, мониторинг жүйесін құру және жедел ақпарат алмасу, су заңнамаларын, нормалар мен стандарттарды, ғылыми-техникалық ынтымақтастықты үйлестіру саласындағы үкіметаралық бағдарламаларды және нақты жобаларды бірлесіп әзірлеуді көздейді.

Ауыз сумен қамтамасыз етудің үздіксіз қамтамасыз етілуінің ең тиімді құралы болып суды жинау мен суды тұтынуға дейінгі барлық кезеңдерді қамтитын тәуекелдерді кешенді бағалау мен тәуекелдерді басқару әдісін қолдану табылады.

Елдің су жүйесі аса маңызды инфрақұрылымдардың бірі болғандықтан, ақпаратты жинау және өңдеу, әлеуетті қатерлерді уақтылы анықтауға мүмкіндік беретін ғылыми әдістерді жетілдіру жүйесін құру қажеттілігі туындайды.

Су қауіпсіздігін қамтамасыз ету тетігін жетілдіру бойынша:

- бағаны үйлестіру және суды пайдалану тиімділігін есептеу кезінде, су ресурстарының тұтынушылық қасиеттерін толығырақ есепке алу;

- ақылы су пайдаланудың деңгейін көтеру және онтайландыру;

- суды пайдалану нормалары мен параметрлеріне қол жеткізуде өндірістік ынталандырудың өсуі және оларды бұзғаны үшін жауапкершілікті арттыру;

- су шаруашылығы саласында меншік иелерінің қызметіне басқарудың нарықтық әдістерін, шарттық қатынастарды неғұрлым белсенді жүзеге асыру;

- су ресурстарын иелену мен билік ету саласындағы өкілеттіктер мен жауапкершілікті бөлу қажет.

Әдебиеттер

Global Water Security & Sanitation Partnership // <http://www.worldbank.org/en/programs/global-water-security-sanitation-partnership>.

«Қазақстан-2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. Қазақстан Республикасының Президенті – Елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Астана, Ақорда, 2012 жыл. // http://www.akorda.kz/kz/official_documents/strategies_and_programs.

Мальковский И. Водная безопасность Казахстана: проблемы и пути решения // <https://camonitor.kz/5358-.html>

Қазақстан Республикасының агроөнеркәсіптік кешенін дамытудың 2017 – 2021 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 12 шілдедегі № 423 қаулысы // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000423#z1090>.

8-й Всемирный водный форум, Бразилиа 2018 г. // <http://www.worldwatercouncil.org/ru/brazilia-2018>.
Water Security // <https://en.unesco.org/themes/water-security>.

References

Global Water Security & Sanitation Partnership // <http://www.worldbank.org/en/programs/global-water-security-sanitation-partnership>.

«Qazaqstan-2050» Strategiyasy qalyptasqan memlekettin zhana sayasi bagyty. Qazaqstan Respublikasynyn Prezidenti – Elbasy N.A. Nazarbaevtyн Qazaqstan halqyna ZHoldauy. Astana, Aqorda, 2012 zhyl. // http://www.akorda.kz/kz/official_documents/strategies_and_programs.

Mal'kovskij I. Vodnaya bezopasnost' Kazahstana: problemy i puti resheniya // <https://camonitor.kz/5358-.html>

Qazaqstan Respublikasynyn agroonerkasiptik keshenin damytudyn 2017 – 2021 zhyldarga arналған мемлекеттік бағдарламасын bekitu turaly Qazaqstan Respublikasy Ukimetinin 2018 zhylgy 12 shildedegi № 423 kaulysy // <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/P180000423#z1090>

8-j Vsemirnyj vodnyj forum, Brazilia 2018 g. // <http://www.worldwatercouncil.org/ru/brazilia-2018>.

Water Security // <https://en.unesco.org/themes/water-security>.